

Ε Π Ε Τ Ε Ι Α Κ Ο Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α
9^η Φεβρουαρίου. Παγκόσμια Ημέρα της Ελληνικής Γλώσσας

Β. Α. Κωνσταντινόπουλος

Η Ελληνική Γλώσσα, η μοναδική ομιλούμενη εδώ και 3500 χρόνια, έχει επηρεάσει με το αλφάβητο, το λεξιλόγιο, τη δομή και τα λογοτεχνικά έργα που αυτή σε εξαιρετικό βαθμό δημιούργησε, τον παγκόσμιο πολιτισμό, τις γλώσσες του λεγόμενου δυτικού πολιτισμού και βέβαια το περιεχόμενο αυτού του ίδιου πολιτισμού. Ο διακεκριμένος γλωσσολόγος και ελληνιστής, Francisco R. Adrados, στο περίφημο έργο του για την *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, το οποίο έχει μεταφραστεί από τις εκδόσεις ΠΑΠΑΔΗΜΑ το 2003 με επιμέλεια των καθηγητών Γ. Αναστασίου και Χριστόφορου Χαραλαμπάκη και από το οποίο έχουμε αντλήσει στοιχεία για την ελληνική γλώσσα και τις ινδοευρωπαϊκές διαλέκτους, ομολογεί απερίφραστα πως οι σημερινές ευρωπαϊκές γλώσσες είναι ή μισοελληνικές ή κρυπτοελληνικές (Πρόλογος σελ. 22).

Η Ελληνική Γλώσσα ανήκει στο σύνολο των λεγομένων ινδοευρωπαϊκών γλωσσών που μετέφεραν μεταναστευτικές ωθήσεις στην Ευρώπη από τις πεδιάδες πέρα από τα Ουράλια Όρη. Οι μετανάστες ήταν ένας πολεμικός λαός και μετακινούνταν με τέθριππα, εγκαθίσταντο σε οχυρωμένες τοποθεσίες και η κοινωνική τους οργάνωση βασιζόταν στην πατριαρχική οικογένεια, σε φρατρίες και σε φυλές, συνήθως υπό την ηγεσία ενός βασιλιά. Λάτρευαν τον θεό της ημέρας *Dyēus* και ανέπτυξαν τη δική τους ποίηση. Η ελληνική γλώσσα κληρονόμησε μεγάλο μέρος του λεξιλογίου της συγκεκριμένης μορφής πολιτισμού (*πόλις, πότις, πότνια, πατήρ, μήτηρ, δόμος, έστία, τείχος, τέκτων, ἄροτρον, ἵππος* κ.ά.). Οι μετανάστες αυτοί έφτασαν στην Ευρώπη το 3500 π.Χ., καταστρέφοντας τον παλιό ευρωπαϊκό νεολιθικό πολιτισμό. Η ελληνική, καθώς και άλλες ινδοευρωπαϊκές γλώσσες, όπως η ινδοϊρανική, η θρακο-φρυγική και αρμενική που αποτελούν την ινδοευρωπαϊκή γλώσσα ΙΙΑ μιλήθηκε στα βόρεια της Μαύρης Θάλασσας και στα νότια των Καρπαθίων.

Οι δύο κύριες ελληνικές διάλεκτοι είναι η ανατολική, της οποίας οι φορείς κατέβηκαν στην Ελλάδα το 2000 π.Χ. και η δυτική, που ακολούθησε 800 χρόνια αργότερα. Μέσα στις διαλέκτους αυτές αναπτύχθηκαν νέες διάλεκτοι, όπως η ιωνική-αττική, η αρκαδοκυπριακή και η αιολική διάλεκτος, ενώ στη δυτική κυρίαρχη παρέμενε η δωρική διάλεκτος με διάφορες τοπικές διακρίσεις. Η λεγόμενη μυκηναϊκή γλώσσα, ήταν στην ουσία μια διοικητική γλώσσα που η καταστροφή των μυκηναϊκών κέντρων συμπαρέσυρε σε εξαφάνιση. Από το 1000 π.Χ. και μετά η ανάπτυξη της λογοτεχνίας οδήγησε σε δημιουργία *linguae francae*.

Όταν οι Έλληνες έφτασαν στον ελλαδικό χώρο, συνάντησαν προελληνικούς πληθυσμούς με υψηλό μάλιστα πολιτισμό, όπως ο *μινωικός* και ο *κυκλαδικός* πολιτισμός, που επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τον πολιτισμό των νεοαφιχθέντων Ελλήνων. Το γεγονός ότι διατηρήθηκαν οι ονομασίες των γεωγραφικών όρων, όπως βουνών (*Όλυμπος, Έρύμανθος, Υμηττός, Λυκαβηττός, Αϊγάλεω, Παρνασσός, Πάρνης, Πάρνων* κ.ά.), ποταμών (*Αχελῷος, Κηφισσός, Ιλισσός* κ.ά.), πόλεων (*Αθήνα, Κόρινθος, Λάρισα, Αΐγιον* κ.ά.) φυτών (*ύάκινθος, κυπάρισσος, έρέβινθος, μίνδη* κ.ά.) και ζώων (*άράχνη, κάστωρ* κ.ά.), κ.τ.λ. σημαίνει ότι οι λαοί αυτοί δεν εξοντώθηκαν, ούτε κατακτήθηκαν πολεμικά, αλλά αφομοιώθηκαν ειρηνικά στη νέα πραγματικότητα, αρκεί να υπενθυμίσουμε ότι τρεις βασικές λέξεις του νεοελληνικού πολιτισμού, *θάλασσα, οίνος* και *έλαιον* δεν ετυμολογούνται ινδοευρωπαϊκά, αλλά είναι προελληνικής προελεύσεως. Το ίδιο συμβαίνει και με λέξεις, όπως *βασιλεύς, πρύτανις, δοῦλος, παρθένος, Αλέξανδρος, Όδυσσεύς* και πολλές άλλες που

χρησιμοποιούνται ευρέως στο λεξιλόγιό μας. Πρέπει να σημειώσουμε ότι ο κλασικός ελληνικός πολιτισμός αποτελεί αμάργαμα του προελληνικού αυτού πολιτισμού.

Σημαντικό σταθμό για την ανάπτυξη της γλώσσας και των ιδεών αποτέλεσε το ελληνικό αλφάβητο, επιγραφικές μαρτυρίες του οποίου έχουμε από τον 8^ο αιώνα π.Χ. Είναι αλήθεια ότι η προέλευση του ελληνικού αλφαβήτου είναι φοινικική, αλλά με δύο μεγάλες διαφορές, η πρώτη ότι οι Έλληνες μετέτρεψαν το συμφωνικό φοινικικό αλφάβητο με την προσθήκη φωνηέντων σε έναν ολοκληρωμένο κώδικα γραφής που ανέπτυξε πολύπλευρα την ανθρώπινη σκέψη. Η δεύτερη διαφορά ήταν ότι εκλαΐκευσαν τη γραφή, μη επιτρέποντας αυτή να παραμείνει κτήμα κλειστών ανακτορικών συντεχνιών. Μια μορφή του αλφαβήτου που δημιουργήθηκε στη Χαλκίδα μεταλαμπαδεύτηκε στη γειτονική Ιταλία τον 7^ο π.Χ. αιώνα στο πλαίσιο του Β' Αποικισμού, αποτελώντας έτσι τη βάση του ευρωπαϊκού αλφαβήτου.

Δεύτερο σταθμό αποτέλεσε η δημιουργία του πεζού λόγου στην Ιωνία, στην οποία άλλωστε γεννήθηκαν η φιλοσοφία και η επιστήμη. Ο πεζός αυτός λόγος βρήκε γόνιμο έδαφος εξέλιξης στην αθηναϊκή δημοκρατία, όπου η εκκλησία του δήμου και η σοφιστική συνέβαλαν στη μετατροπή του συμβολικού τρόπου σκέψης, που χρησιμοποιούσε η ποίηση, σε εννοιολογικό, που έγινε όργανο τώρα της ρητορικής και της φιλοσοφίας, δίνοντας τεράστια ώθηση στην εξέλιξη του ελληνικού πνεύματος. Ο νέος αυτός εννοιολογικός τρόπος σκέψης που εκφράστηκε με το λεγόμενο περιοδικό ύφος του Δημοσθένη και του Ισοκράτη σε ένα κομψό σύνολο κυρίων και δευτερευουσών προτάσεων, υιοθετήθηκε από τον Κικέρωνα και μεταλαμπαδεύτηκε στον ευρωπαϊκό χώρο με αποτέλεσμα να επηρεάσει τον τρόπο σκέψης των Ευρωπαίων μέχρι σήμερα.

Η ελληνική γλώσσα δεν μπορεί να απειληθεί ούτε από τις ξενόγλωσσες λέξεις που ασύνετα μερικοί εμπλέκουν στον λόγο τους, π.χ. break αντί για διάλειμμα, γιατί το σώμα του λεξιλογίου της είναι τόσο ισχυρό, ώστε τέτοιου είδους απόπειρες νόθευσης να είναι αμελητέες. Σημασία έχει ότι το παγκόσμιο επιστημονικό λεξιλόγιο έχει χιλιάδες λέξεις της επιστήμης, της φιλοσοφίας και της πολιτικής, ενώ το σημερινό ελληνικό λεξιλόγιο έχει εμπλουτιστεί από τις κατακτήσεις της τεχνολογίας. Πρέπει επίσης να θυμίσουμε ότι και ο ρωμαϊκός πολιτισμός και ο χριστιανισμός χρησιμοποίησαν την ελληνική γλώσσα ως όχημα εξέλιξης των ιδεών τους και γι' αυτό μιλάμε σήμερα για ελληνορωμαϊκό και ελληνοχριστιανικό πολιτισμό σε αναγνώριση αυτής της προσφοράς. Γλώσσα και πολιτισμός είναι έννοιες ταυτόσημες και η ελληνική γλώσσα στη μακραίωνη πορεία της έχει κατά γενική ομολογία επηρεάσει πολλαπλά τον παγκόσμιο πολιτισμό.

Σημ. Ο Francisco Adrados αναγορεύτηκε επίτιμο μέλος του ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ το 2004 και το 2010 προλόγισε το έργο Η Δομή των Κλασικών Γλωσσών στις εκδόσεις του Συλλόγου.